

ВІЗУАЛЬНІ МИСТЕЦТВА

УДК 7.072.2(477)“XIX–XX”

DOI: <https://doi.org/10.25128/2411-3271.19.2.15>

Ірина Матоліч

<https://orcid.org/0000-0002-9728-7372>

кандидат мистецтвознавства, доцент

Університет Короля Данила

(м. Івано-Франківськ)

artnamur@ukr.net

МИСТЕЦТВОЗНАВЧА НАУКА В УКРАЇНІ ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ (1991–2010 РОКІВ): АНАЛІЗ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ПРАЦЬ (ВІЗУАЛЬНІ МИСТЕЦТВА)

У статті проведено бібліометричний та бібліографічний аналіз наукових робіт за напрямом “мистецтвознавство”, захищених в Україні й поза її межами, насамперед тих, що безпосередньо стосуються української культури. Досліджено й проаналізовано дисертації на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук за мистецтвознавчими спеціальностями (візуальні мистецтва). Наведено статистичні результати стосовно динаміки, розподілу досліджень за спеціальностями та об’єктами досліджень.

Ключові слова: мистецтвознавство, наукове дослідження, автореферат, теорія та історія культури, образотворче мистецтво, декоративно-прикладне мистецтво, бібліометричний аналіз.

Ірина Матоліч

кандидат искусствоведения, доцент

Университет Короля Данила

(г. Ивано-Франковск)

ИСКУССТВОВЕДЧЕСКАЯ НАУКА В УКРАИНЕ ПЕРИОДА НЕЗАВИСИМОСТИ (1991–2010 ГОДОВ): АНАЛИЗ ДИССЕРТАЦИОННЫХ РАБОТ (ВИЗУАЛЬНЫЕ ИСКУССТВА)

В статье проведен библиометрический и библиографический анализ научных работ по направлению “искусствоведение”, защищенных в Украине и за ее пределами, прежде всего тех, которые непосредственно касаются украинской культуры. Исследовано и проанализировано диссертации на соискание ученой степени доктора и кандидата наук по искусствоведческим специальностям (визуальные искусства), защищенные в течение 1991–2010 гг. Приведены статистические результаты относительно динамики, распределения исследований по специальностям и объектам исследований.

Ключевые слова: искусствоведение, научное исследование, автореферат, теория и история культуры, изобразительное искусство, декоративно-прикладное искусство, библиометрический анализ.

Iryna Matolich
Candidate of Art Studies, Associate Professor
King Danylo University (Ivano-Frankivsk)

**ART SCIENCE IN UKRAINE DURING THE PERIOD OF INDEPENDENCE (1991–2010):
ANALYSIS OF DISSERTATION WORKS (VISUAL ARTS)**

The thesis work is one of the results of scientific activities. The topics of thesis works demonstrate the current problems in the scientific and practical activities of Ukrainian art experts the most vividly. In the course of the research, the bibliometric and bibliographic analyses of scientific works in the field of “art history”, defended in Ukraine and abroad, first of all those, that directly relate to the Ukrainian culture, were performed. To determine the trends of art history search and problematic issues of scientific studies, theses for the scholastic degree of doctor and candidate of sciences in the art studies specialties (visual arts), 17.00.05, 17.00.06 and 17.00.01, 26.00.01, which were defended within 1991–2010, were analysed. The statistical results regarding the dynamics, distribution of researches according to the specialties and objects of research are given. This allows identifying groups of the problematic and promising trends of scientific inquiries and the level of their solution.

After analysing the distribution of thesis works in the specialties, certain disproportions were detected. The greatest number of works is defended in the specialty “Fine Arts”, in the second place is “Decorative and Applied Arts”, in the last place is “Theory and History of Culture”. Of all the specialties, the doctoral theses were defended much less – in 5 times (specialty “Theory and History of Culture”) and in 9 times (specialty “Fine Arts”) than the candidates’ theses.

The largest scientific centres, where art experts of Ukraine gather, are Lviv which accounts for 48.70% of all defended theses, most of which are in the specialty 17.00.06 – “Decorative and Applied Arts”, as well as Kyiv (29.32%), Kharkiv (15.18%), Ivano-Frankivsk (4.19%) and Simferopol (0.52%). The greatest number of defences in Ukraine from 1991 to 2010 took place in Lviv – 93 theses, whereas in Kyiv – 56 (all three specialties), Kharkiv – 29, Ivano-Frankivsk – 8, Simferopol – 1 thesis.

Thus, the structural-dynamic classification of the thesis works, which were defended in Ukraine within 1991–2010 for the scholastic degrees of candidate and doctor of the art history (visual arts), showed a certain fragmentary nature in this area. The bibliometric analysis of scientific studies in the art history specialties gives grounds to assert that the indicated problem is widely represented and was considered by scientists according to the overwhelming majority of the specialty 17.00.05 “Fine Arts”. The consideration of geography of scientific publications of the period of 199–2010 for the defence of art history theses (visual arts) provides an opportunity to highlight the biggest centres of Ukraine. These are Lviv, Kyiv, Kharkiv and Ivano-Frankivsk.

So, the analysis of dynamics of the researches conducted in Ukraine points to the periodic increase in the number of defended theses. However, there are many gaps in the topics of scientific works. Mostly, these are theses in the contemporary art and somewhat less than the “new” period and extremely few of the periods of the Middle Ages and the old time (from one to three works). In particular, it was revealed that in the Ukrainian art history of the period under study there were no thesis works where the sculpture would be studied. Also, the artistic processing of bone and horn still remains unresearched.

Keywords: art studies, scientific research, abstract, theory and history of culture, fine art, decorative and applied art, bibliometric analysis.

Якісний розвиток мистецтвознавства як науки неможливий без дослідження наукових надбань попередників, а також врахування у процесі управління облікової інформації, що є

основою прийняття управлінських рішень. На користь актуальності обраної теми дослідження свідчить зацікавленість нею фахівців різних галузей науки. Так, тільки за 1991–2010 рр. в Україні захищено 191 дисертацію на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора наук зі спеціальностей “образотворче мистецтво”, “декоративно-ужиткове мистецтво” й (візуальні мистецтва). Упродовж 1991–2010 рр. за спеціальністю 17.00.05 – “Образотворче мистецтво” захищено (за даними ДАК України) 80 дисертацій. Дещо менше дисертацій за цей період було захищено зі спеціальності 17.00.06 – “Декоративно-прикладне мистецтво” – 74. Найменша кількість робіт захищена за спеціальностями 17.00.01; 26.00.01 – “Теорія та історія культури” – 37. Комплексне розкриття теми дослідження дасть змогу поглибити розуміння мистецтвознавчої науки, досягнути цілісності всеукраїнського мистецтвознавства, простежити його своєрідність в окремих містах.

Аналіз динаміки досліджень в Україні свідчить про періодичне зростання кількості захищених дисертацій. Проте є деякі прогалини в тематиці наукових робіт. Так, переважна більшість дисертацій присвячена мистецтву новітнього та дещо менше – “нового” періодів і вкрай мало – періодів середньовіччя й давнього часу (від однієї до трьох праць). Зокрема, виявлено, що в українському мистецтвознавстві досліджуваного періоду нема дисертаційних робіт із вивчення скульптурних творів. Також досі недослідженою є художня обробка кістки та рогу в Україні. Виявлені зауваги можуть стати поштовхом для подальших наукових досліджень в українському мистецтвознавстві.

Базовими для написання публікації стали автореферати кандидатських і докторських дисертацій з мистецтвознавства (спеціальності 17.00.01, 26.00.01 – “теорія та історія культури”, 17.00.05 – “образотворче мистецтво”, 17.00.06 – “декоративно-прикладне мистецтво”), а також дала користь стаття І. Котляревського [2], завдяки якій ми ознайомилися з головними принципами статистичного та змістовного аналізу дисертаційних праць. Однією з найперших праць, що узагальнено розглядає українське мистецтвознавство кін. ХХ – поч. ХХІ ст., є публікація М. Станкевича [7]. В осмисленні теоретичних питань нашого дослідження також було взято до уваги концептуальні твердження, що їх розробили відомі науковці А. Карнак [1], М. Криволапов [3], В. Овсійчук [5] та ін. Допоміжними складовими такого напрямку досліджень стала книга, укладена автором цієї статті – “Мистецтвознавці України. Довідник. 1991–2010 рр.” [4] з відомостями у сфері пластичних мистецтв, а також праці інших відомих дослідників українського мистецтва в окреслений період. Сюди ж відносимо унікальну міжнародну наукову конференцію, що чи не вперше була повністю присвячена проблемам розвитку саме мистецтвознавства, – “History of Art History” у вересні 2010 р. в Торуні (Польща) [8], а закінчилася через місяць у Каунасі (Литва) [9]. У цих міжнародних заходах на рівні філософсько-мистецтвознавчого дискурсу були розглянуті найактуальніші проблеми мистецтвознавчої науки, осмислені важливі аспекти мистецької практики.

Мета статті – проаналізувати тематику кандидатських та докторських дисертаційних праць, що найяскравіше продемонструє актуальні проблеми в науковій і практичній діяльності українських мистецтвознавців.

Дисертаційна робота є одним із результатів наукової діяльності. Вважаємо, що тематика дисертаційних праць найяскравіше демонструє актуальні проблеми в науці та практичній діяльності, саме тому в ході дослідження проведемо бібліометричний і бібліографічний аналіз наукових робіт за напрямом “мистецтвознавство”, захищених в Україні й поза її межами, але таких, що безпосередньо стосуються української культури. Для визначення напрямів проблемних питань за темою дослідження проаналізуємо дисертаційні роботи на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук за мистецтвознавчими спеціальностями (візуальні мистецтва) 17.00.01, 26.00.01, 17.00.05 та 17.00.06, захищені впродовж 1991–2010 рр. Для цього наведемо статистичні результати стосовно динаміки, розподілу досліджень за спеціальностями й об’єктами досліджень [3, с. 38–39]. Це дає змогу виявити групи проблемних і перспективних напрямів наукових пошуків та рівень їх вирішення.

У сучасній українській мистецтвознавчій науці помітне місце займають три основні спеціальності, що досліджують проблеми історії і теорії образотворчого й декоративно-прикладного мистецтва як в Україні, так і за її межами. Кожна з спеціальностей має відповідно

свій шифр: “теорія та історія культури” – 17.00.01, 26.00.01, “образотворче мистецтво” – 17.00.05 й “декоративно-прикладне мистецтво” – 17.00.06.

Галузь “17.00.01, 26.00.01 – теорія та історія культури” вивчає теорію та історію культури в її поліваріантних проявах, історичні дослідження теоретичної рефлексії щодо аналізу культурних феноменів, методологію історичного аналізу, виявляє закономірності й тенденції історико-культурного процесу [6].

Галузь досліджень спеціальності “17.00.05 – образотворче мистецтво” передбачає пошуки засадничих закономірностей генези й еволюції образотворчого мистецтва як у цілому, так і на певних історично детермінованих стадіях його розвитку, зокрема стильових, у різному національному контексті [6].

До одного з напрямів художньої діяльності належить спеціальність “17.00.06 – декоративне і прикладне мистецтво”, твори якого поєднують естетичні та практичні якості. Предметом дослідження є всі форми естетизації середовища перебування людини, які не несуть ознак автономії окремого виду мистецтва і пов’язані з практичним функціональним призначенням об’єктів цього середовища [6].

Об’єкт аналізу нашого дослідження становить суцільна вибірка дисертацій вітчизняних науковців у період з 1991 до 2010 рр. за даними системи каталогів авторефератів та дисертацій Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського.

Основними напрямками, за якими проведено бібліографічний аналіз наукових досліджень в Україні, є динаміка захищених дисертацій за роками захисту [2, с. 21].

Серед найвагоміших проблем, що розв’язувала зазначена група дослідників, – кам’яна пластика та мистецтво скіфо-сарматського періоду, мистецтво Київської Русі й Давнього Галича (пластика, образ людини, монументальне мистецтво), різні жанри живопису Західної України XVII–XIX ст. (портрет, релігійний живопис, монументальний живопис, графіка), мистецьке середовище й образотворче мистецтво Львова XX ст., графіка Харкова, художнє життя різних регіонів України тощо.

За спеціальністю 17.00.06 – “Декоративно-прикладне мистецтво” написано і захищено 74 роботи (9 докторських та 65 кандидатських), що становить 39 % від усіх дисертацій з мистецтвознавства (візуальне мистецтво), що були захищені з 1991 до 2010 року. В межах цієї спеціальності дослідники виконували роботи, присвячені питанням орнаменту Софії Київської, кераміки Давнього Галича (XII–XIII ст.), літургійного шитва й хоругв України, килимів, скульптурного декору XVII–XVIII ст., а також дерев’яного різьблення, народної ікони, гравюри, костюма Галичини XVIII–XIX ст., народної вишивки, тканини, фарфору, художньої обробки дерева, орнаментики, меблярства XIX–XX ст. та ін.

Кількість робіт, захищених за спеціальністю 17.00.01, 26.00.01 – теорія та історія культури (візуальні мистецтва) є найменшою з трьох спеціальностей, що ми взяли до розгляду – 37 робіт (6 докторських та 31 кандидатська); це становить 19 % від усієї кількості дисертацій з мистецтвознавства (візуальне мистецтво). Серед досліджуваних питань – художня культура Галицько-Волинської Русі, України XVII–XVIII ст., український іконопис XVI–XVIII ст., культура монастирів Галичини, художнє життя України на межі XIX–XX ст., зокрема Галичини й Кременеччини.

Щодо динаміки кількості захистів дисертацій з мистецтвознавства (візуальні мистецтва) в Україні, то очевидною і характерною його рисою є строкатість кількості захистів за роками. Цікаво, що у 1992 р. було лише три захисти кандидатських дисертацій зі спеціальності “Образотворче мистецтво”: С. Лупій, Л. Савицької та Р. Шмагало. А вже у 1994 р. їх кількість зросла вдвічі [3, с. 42].

Результати аналізу засвідчують підвищення активності дослідження проблем і захистів робіт, що відповідають спеціальності “Образотворче мистецтво”, починаючи з 1994 року. Так, у 1991 р. дисертацій із названої спеціальності взагалі не захищали. У 1991 р. після проголошення незалежності України, зміни в соціально-економічному розвитку країни висунули нові вимоги та підходи до змісту положень, які віддзеркалені в Державній національній програмі “Освіта (Україна XXI ст.)”, а саме: вироблення державних стандартів та відповідних систем знань, умінь і навиків, творчої діяльності й інших якостей особи на різних рівнях розвитку. Цей період

спонукав до активізації досліджень проблем українського образотворчого й декоративно-прикладного мистецтва. З 1992 до 1993 р. кількість дисертацій була порівняно малою і за вказані два роки становила тільки 9 робіт. Із 1994 р. загальний рівень захисту дисертаційних робіт мистецтвознавчого напрямку дещо піднявся (1994 р. 17.00.05 – 6, 17.00.06 – 2; 1995 р. 17.00.05 – 1, 17.00.06 – 7; 1996 р. 17.00.05 – 6, 17.00.06 – 4).

Варто зазначити, що перший захист зі спеціальності “Історія та теорія культури” відбувся лише у 1997 році. Це була докторська дисертація О. Найдена на тему: “Українська народна картина. Фольклорний та етноісторичний аспекти походження і функцій образів” [3, с. 42–43]. Захист відбувся у Києві, де було відкрито за цією спеціальністю спеціалізовану вчену раду при Київській консерваторії (тепер – Національна музична академія України ім. П. Чайковського).

Від 2000 р. спостерігається певне збільшення порівняно з минулими роками кількості дисертаційних робіт, а саме: в 2002 р. – 13 робіт (1998 р. – 5, 1999 р. – 4). Зокрема зростає кількість захищених дисертацій за спеціальністю “Декоративно-прикладне мистецтво” (2000 р. – 6). Це роботи, головною тематикою яких є народне декоративне мистецтво Покуття XIX–XX ст. (Б. Бойчук), дерев’яна сакральна архітектура Українських Карпат XVII – поч. XX ст. (О. Болюк) та художні вироби з дерева в інтер’єрі народного житла Українських Карпат і Прикарпаття XIX – першої пол. XX ст. (М. Гнатюк), українська димлена кераміка XIX – XX ст. (Р. Мотиль), художнє скло київської школи 1950–1990-х рр., український костюм середини XIX–XX ст. (О. Цимбалюк).

Із 2007 р. бачимо більш-менш однакову цифру зі захисту докторських дисертацій: у 2007 – 2 та у 2008 – 3 наукові роботи. Кількість захищених кандидатських дисертацій, натомість, збільшується майже втричі у 2009 р. порівняно з 2008 р. Таке стрімке зростання кількості дисертацій можна пояснити не лише активним розвитком мистецтвознавчого знання, а й суворішими вимогами до ліцензування й акредитації спеціальностей у ВНЗ, оскільки, згідно з новими вимогами МОН України, на кафедрах мистецтвознавчого спрямування чи інших кафедрах ВНЗ повинні працювати кандидати наук відповідної спеціальності, тобто 17.00.05. Про це свідчить і той факт, що 92 % здобувачів є штатними працівниками ВНЗ різного рівня акредитації, і лише близько 7 % – працівниками науково-дослідних інститутів Академії педагогічних наук України. Ще одним поясненням зростання кількості захистів в Україні є той факт, що з кінця 2008 р. збільшилася кількість наукових центрів. Так, у Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаніка (м. Івано-Франківськ) було відкрито спеціалізовану вчену раду із захисту кандидатських дисертацій зі спеціальностей 17.00.06 та 26.00.01.

Як ми вже зауважили, найбільше дисертацій захищено в 2009 р. – 23 роботи, 9 з яких за спеціальністю “образотворче мистецтво”, 8 – “декоративно-прикладне мистецтво” та 6 – “теорія та історія культури”. У 2009 р. захищено докторські дисертації – “Декоративно-прикладне мистецтво кримських татар XV – першої пол. XX ст. (етапи розвитку, типологія, стилістика, художні особливості)” (Н. Акчуріна-Муфтієва) (17.00.06), “Кам’яні хрести в Україні. XVIII–XX ст.: Онтологія. Типологія. Символіка. Функція” (В. Малина) (26.00.01), “Художня культура Галицько-Волинської Русі” (Р. Михайлова) (26.00.01).

Проаналізувавши розподіл дисертаційних робіт за спеціальностями, ми виявили певні диспропорції. Якщо розглядати захищені дисертації у відсотковому відношенні, то серед кандидатських дисертацій найбільшу частку займають роботи з образотворчого мистецтва – 42 %. На декоративно-прикладне мистецтво припадає 39 %, а на теорію та історію культури – лише 19 %, що не співпадає із співвідношенням у докторських дисертаціях, де образотворчого 35 % та декоративно-прикладного мистецтва 39 %, а теорії та історії культури – 26 %.

Необхідно враховувати, що на обсяг захищених дисертацій впливає галузева спрямованість певної області (регіону), кількість ВНЗ і наукових установ та кількість відкритих спеціалізованих вчених рад із захисту дисертацій за спеціальностями з мистецтвознавства [5, с. 595]. Так, в Україні є 5 основних міст, які можна вважати центрами розвитку мистецтвознавчої науки. Зважаючи на кількість захищених дисертацій, сюди належать Київ

(29,32 %), Львів (48,70 %), Харків (15,18 %), Івано-Франківськ (4,19 %) та Сімферополь (майже 1 %).

Доцільно зазначити, що незначна кількість дисертаційних робіт за спеціальностями 17.00.05 та 17.00.06 впродовж 1991–2010 рр. була захищена за межами нашої держави. Це було здійснено на початку досліджуваного періоду, а саме в 1992–1993 рр. у Москві (О. Боднар, Ф. Петрякова, Р. Шмагало) та Санкт-Петербурзі (І. Голод).

Для того, щоб проаналізувати тематику захистів кандидатських та докторських дисертацій за мистецтвознавчими спеціальностями (візуальні мистецтва), нам необхідно їх розглянути. Діючи за хронологічним підходом, ми ділимо тематику дисертацій усіх спеціальностей за історичними періодами (давнє, медієвістика, нове та новітнє).

Розділивши за історичними періодами дисертації зі спеціальності 17.00.05 – “Образотворче мистецтво” (українське й зарубіжне), побачимо, які саме проблеми розглядають вітчизняні дослідники. Загалом, наукових праць із давнього вітчизняного мистецтва є лише дві, й обидві на тему скіфського мистецтва – кам’яна пластика (Ю. Одробінський) і торевтика скіфів (М. Русяєва). Більше дисертацій (1 докторська та 5 кандидатських) було присвячено середньовіччю України. У переважній більшості це дослідження мистецтва Київської Русі, зокрема, її монументального живопису (Ю. Коренюк), художньої пластики (В. Жишкович) та висвітлення образу людини в мистецтві давньоруської держави (Н. Козак). Із зарубіжного мистецтва названого історичного періоду дисертанти захистили три роботи: іконографія літургійного шитва пізнього середньовіччя (Ю. Гріднева (Матвеева)), творчість майстрів школи Фонтенбло у французькому мистецтві XVI ст. (Ю. Романенкова) і становлення пейзажного жанру в німецькому живописі та графіці (Т. Смирнова).

Розглянувши тематику наукових робіт “нового” періоду, переконуємося, що найбільшу увагу дисертанти звертають на жанри живопису і графіки різних регіонів України. Це портретний живопис Центральної і Східної України XVII–XVIII ст. (М. Ковальова) (2010), релігійний живопис України другої половини XVII – XIX ст. (Н. Кравченко) (2007), львівський портрет кінця XVIII – початку XIX ст. (М. Левицька) (2003), народна течія живопису XVII–XVIII ст. (В. Откович) (1993), іконопис Слобожанщини XVII – поч. XIX ст. (Т. Паньок) (2005), монументальний живопис Галичини XVIII ст. (Д. Фесенко) (2009). Науковці дослідили графіку (О. Овчаренко) та її різновид – гравюру (В. Фоменко, О. Юрчишин). Лише одна дисертація присвячена зарубіжному мистецтву “нового” часу. Вона належить Т. Смирновій; у цій роботі розглянута творчість живописця Т. Гейнсборо. Отже, на основі проаналізованих дисертацій можемо зробити висновок, що мистецтво “нового” часу є малодослідженим у вітчизняній науці. Зокрема, немає дисертаційних робіт, автори яких досліджували б скульптуру. Зі спеціальності “Образотворче мистецтво” написано й захищено найбільшу кількість наукових робіт, хронологічні рамки яких стосуються нового часу – з 1917 р. до сьогодні. Досліджень цього історичного періоду є значно більше, ніж інших. Так, маємо чимало праць з образотворчого мистецтва XX ст. – авторства Т. Лупій, Н. Порожнякової, І. Міщенко, О. Роготченка, А. Тарасенко, І. Тесленко, А. Коваленко, Л. Купчинської. Окремі науковці обрали головною темою для власних наукових пошуків українську графіку XX ст. – О. Гладун, А. Іжевський, О. Лагутенко, О. Ламонова, О. Мельник. Мистецтво скульптури розглянули у працях О. Кубриш (творчість геніїв українського народу О. Архипенка та І. Кавалерідзе), С. Лупій (станкова скульптура Прикарпаття), М. Протас (українська станкова скульптура 1970–1990-х рр.). До дисертацій, об’єктом дослідження яких є живопис, належать праці Н. Мархайчук – про вітчизняний нефігуративний живопис XX ст., Б. Мисюги – про жанр пейзажу в живописі Галичини, А. Носенко – про пленер у живописі м. Одеси. У своїх дисертаціях М. Бесага, О. Гладун, А. Іжевський, О. Ламонова, Р. Яців піднімають питання вітчизняної графіки.

Маємо кандидатські дисертації, в яких досліджено художнє життя різних регіонів, областей та міст України (Південна Україна – Н. Сапак, Дніпропетровськ – О. Світлична, Галичина – О. Семчишин-Гузнер, Івано-Франківщина – І. Чмелик); автори описують загальний мистецький процес та ретельно аналізують усі види мистецтва досліджуваного краю. До

питання становлення вищої мистецької освіти в Україні у 1917–1934 рр. звертається С. Нікуленко.

Розподіл дисертацій зі спеціальності 17.00.06 “Декоративно-прикладне мистецтво” дало змогу виявити відсутність робіт на тему давнього мистецтва. Написано й захищено лише дві наукові праці на тему українського мистецтва, в яких досліджено орнамент Софії Київської (О. Герій) і галицькі керамічні плитки (О. Кошовий) періоду середньовіччя. Маємо небагато робіт (1 докторську та 8 кандидатських), в яких досліджено декоративно-прикладне мистецтво “нового” часу. В окремих працях розглянуто орнаментику й стилістику літургійного шитва (Т. Кара-Васильєва), українські килими (Г. Когут) та хоругви (Р. Косів), а також скульптурний декор в архітектурі Західної України (М. Студницька) XVII–XVIII століть. У вітчизняній мистецтвознавчій науці є дисертація, де досліджено українську народну гравюру XVII–XIX століть (О. Шпак). На її основі було видано однойменну монографію (2006). Михайло Приймич захистив кандидатську дисертацію “Декоративне різьблення у сакральному мистецтві Закарпаття XVIII–XIX ст. (Історія. Типологія. Художньо-стильові особливості)”, в якій він проаналізував проблему появи різьбленого декору в храмовому інтер’єрі; також автор визначив особливості й важливі аспекти в розвитку сакрального мистецтва, зокрема, різьблення.

Як із спеціальності “Образотворче мистецтво”, так і зі спеціальності “Декоративно-прикладне мистецтво” захищено чимало (понад шість десятків) дисертацій з мистецтва новітнього часу. У працях досліджено всі види декоративно-прикладного мистецтва України цієї доби. А саме: художнє скло і фарфор (Ф. Петрякова), народна витинанка й художнє деревообробництво (М. Станкевич), жіночі прикраси (Г. Врочинська), народна іграшка (Л. Герус), вибійчані тканини (Р. Дутка), художнє плетіння з рослинних матеріалів (Т. Зузяк), кахлі (А. Колупаєва), димлена кераміка (Р. Мотиль), витинанка окремих художників (О. Тихонюк), костюм (О. Тканко), художнє палітурництво (Ю. Станкевич), а також народна орнаментика (М. Селівачов), українська народна тканина (О. Никорак), український рушник (Л. Андрушко), розпис тканин (Т. Печенюк), розписи весільних скринь (М. Юр), українська прикладна графіка (І. Мельник). Досі не дослідженим у вітчизняному мистецтві залишається художня обробка кістки і рогу. Поруч із загальноукраїнськими дослідженнями науковці також розглянули декоративно-прикладне мистецтво географічних та етнографічних регіонів, окремих частин і осередків України. Зокрема, різні види декоративно-прикладного мистецтва Західної України досліджували: Р. Захарчук-Чугай (художня вишивка), О. Козакевич (мистецтво в’язання), О. Федорчук (народні прикраси з бісеру); Галичини – храмовий вітраж (І. Гах), меблярство (М. Дяків), художньо-промислова кераміка (О. Нога), весільний костюм (О. Федина), меморіальна різьба (Л. Хом’як), золототкацтво (Л. Цимбала); Буковини – килим (В. Дутка-Жаворонкова); Волині – народна кераміка (Г. Істоміна, Н. Кубицька); Закарпаття – угорська вишивка (А. Коприва); Півдня України – народне мистецтво (В. Малина); українських Карпат – дерев’яна сакральна архітектура (О. Болнюк), художні вироби з дерева в інтер’єрі народного житла (М. Гнатюк), вишивка у народному одязі (Л. Семчук); Покуття – народне декоративне мистецтво (Б. Бойчук), художні тканини (О. Олійник); Гуцульщини – народний розпис в інтер’єрі гуцульської хати (М. Гринюк), художні вироби зі шкіри (Б. Книш (Чіх), орнаментика гуцульської різьби (І. Юрченко); Лемківщини – різьбярство (Р. Одрехівський); Поділля – народне декоративне мистецтво (О. Дяків), інтер’єр дерев’яних церков (А. Клімашевський), хатній (настінний) розпис (Н. Студенець); Полісся – рушники (Т. Бокій (Лупій)); центри – Опішні – народна кераміка (О. Клименко) та Пістиня – гончарство (О. Слободян).

Розглянувши дисертації зі спеціальності 17.00.01, 26.00.01 “Історія та теорія культури”, пересвідчуємося, що з давньої культури (Т. Князева) та культури українського середньовіччя (доктор мистецтвознавства Р. Михайлова) захищено лише по одній праці. Також небагато робіт з досліджень “нового” часу. Кандидатську дисертацію виконано за темами “Художня культура барокко” (В. Бескорса) та “Українська ікона в художніх колекціях Дніпропетровщини цього періоду” (В. Піщанська), а також “Культура монастирів Галичини” (О. Чуйко). Є дві докторські дисертації із зарубіжної культури. Вони стосуються “нового” часу: С. Рибалко досліджує культуру класичної Японії доби Токугава (живопис та графіка), а Ю. Романенкова – художню

течію маньєризму в культурі Європи кінця XV – першої половини XVII століття. Визнаємо традиційним, що найбільше наукових праць є на тему новітнього мистецтва, в яких порушені проблеми мистецько-культурного життя різних географічних районів України: Кременеччини (О. Панфілова), Галичини (О. Граб), Житомирщини (П. Даценко), художня творчість окремих митців у контексті культурно-мистецьких подій того часу: В. Авраменка (Л. Косаковська), В. Зарецького (Л. Медведєва). Дуже корисною для нашого дослідження стала дисертація В. Сидоренка про художні стилі візуального мистецтва кін. XX – поч. XXI століття. Ще маємо наукові праці про один із видів сучасного мистецтва – перформанс (В. Романюк), абстракціоністську течію в мистецтві – експресіонізм (Т. Кохан) і працю про російських художників символістів та футуристів кінця XIX – початку XX ст. (Р. Ткаченко).

В окрему групу виділяємо загальні дослідження, що охоплюють кілька історичних періодів. Сюди відносимо праці про орнаментальне мистецтво (Н. Лоліна), рекламу як явище художньої культури (О. Оленіна), садово-паркове мистецтво (О. Соловійова), українські народні флористичні композиції (М. Федущак).

Таким чином, структурно-динамічна систематизація дисертаційних робіт, захищених в Україні впродовж 1991–2010 рр. на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора мистецтвознавства (візуальні мистецтва), виявила певну фрагментарність у цій сфері. Бібліометричний аналіз наукових досліджень за мистецтвознавчими спеціальностями дає підстави стверджувати, що згадану проблематику широко розглядали науковці за переважною більшістю спеціальності 17.00.05. “Образотворче мистецтво”. Розгляд географії наукових видань упродовж 1991–2010 рр. із захисту мистецтвознавчих дисертацій (візуальні мистецтва) дав змогу виділити найбільші наукові центри України. Це – Львів, Київ, Харків, Івано-Франківськ.

Отже, аналіз динаміки проведених досліджень в Україні свідчить про періодичне зростання кількості захищених дисертацій. Проте є багато прогалин у тематиці наукових робіт. Захищають дисертації переважно з мистецтва новітнього та дещо менше “нового” періоду і вкрай мало – з періодів середньовіччя і давнього часу (від однієї до трьох праць). Зокрема, виявлено, що в українському мистецтвознавстві досліджуваного періоду немає дисертаційних робіт із дослідженнями скульптури. Також досі недослідженим залишається художня обробка кістки та рогу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карнак А. Експертна оцінка в мистецтвознавстві: проблеми формування єдиних критеріїв. *Мистецтвознавство '99: науковий збірник*. Львів, 1999. С. 19–26.
2. Котляревський І. А. Принципи статистичного та змістовного аналізу дисертаційних тем. *Мистецтвознавчі аспекти славістики: зб. наук. праць*. Київ, 2002. Вип. 2. С. 21–23.
3. Криволапов М. До питання розвитку українського мистецтвознавства у XX ст. *Українська академія мистецтва. Дослідницькі та науково-методичні праці*. Київ, 2007. Вип. 14. С. 38–49.
4. Матоліч І. Я. Мистецтвознавці України. Довідник. 1991–2010 / за ред. І. Матоліч. Київ : ДП НВЦ “Пріоритети”, 2014. 124 с.
5. Овсійчук В. Стан мистецтвознавства в Україні. *Народознавчі зошити*. Львів, 1999. Вип. 5 (29). С. 593–597.
6. Паспорти спеціальностей. Вища атестаційна комісія України. URL: http://uazakon.com/documents/date_1c/pg_jjgosc.htm (дата звернення: 03. 02. 2019).
7. Станкевич М. Мистецтвознавство на межі тисячоліть. *Мистецтвознавство '99: науковий збірник*. Львів, 1999. С. 11–22.
8. History of Art history in Central, Eastern and South-Eastern Europe: Jubilee International Conference celebrating The 200 Anniversary of the First Lecture on the History of Art at Vilna. Vilnius University, Torun, 14–16 September. 2010. Torun, 2012. Vol. 1. 300 p., Vol. 2. 286 p.
9. Meno istorija ir kritika / Art History & Criticism. Т. 7. – Kaunas : Vytauto Didžiojo universitetas, 2011. 244 p.: iliustr.

REFERENCES

1. Karnak, A. (1999). Expert assessment in art criticism: problems of forming common criteria, *Mystetstvoznavstvo '99: naukovyi zbirnyk* [Art Studies'99: scientific collection], Lviv, pp. 19–26. (in Ukrainian).
2. Kotliarevskiy, I. A. (2002). Principles of statistical and substantive analysis of dissertation topics, *Mystetstvoznavchi aspekty slavistyky: zb. nauk. prats* [Art Studies aspects of Slavic studies: coll. sciences works], vol. 2, Kyiv, pp. 21–23. (in Ukrainian).
3. Kryvolapov, M. (2007). On the development of Ukrainian art in the twentieth century, *Ukrainska akademiia mystetstva. Doslidnytski ta naukovo-metodychni pratsi*, [Ukrainian Academy of Arts. Research and methodological works], vol. 14, Kyiv, pp. 38–49. (in Ukrainian).
4. Matolich, I. Ya. (2014). *Mystetstvoznavtsi Ukrainy. Dovidnyk. 1991–2010* [Art historians of Ukraine. Directory. 1991–2010], Kyiv: DP NVTS “Priorytety”. (in Ukrainian).
5. Ovsiichuk, V. (1999). The state of art in Ukraine, *Narodoznavchi zoshyty* [Ethnology notebooks], vol. 5 (29), Lviv, pp. 593–597. (in Ukrainian).
6. Passports of specialties. Higher Attestation Commission of Ukraine: http://uazakon.com/documents/date_1c/pg_ijgosc.htm (access date 03. 02. 2019). (in Ukrainian).
7. Stankevych, M. (1999). Art at the turn of the millennium, *Mystetstvoznavstvo '99: naukovyi zbirnyk* [Art Studies'99: scientific collection], Lviv, pp. 11–22. (in Ukrainian).
8. History of Art history in Central, Eastern and South-Eastern Europe: Jubilee International Conference celebrating The 200 Anniversary of the First Lecture on the History of Art at Vilna. Vilnius University, Torun. (in English).
9. Meno istorija ir kritika [Art History & Criticism], Vol. 7, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2011. (in Lithuanian).

УДК 747 : 745.51 : 62

DOI: <https://doi.org/10.25128/2411-3271.19.2.16>

Наталья Брижаченко

<https://orcid.org/0000-0001-7322-1291>

кандидат мистецтвознавства, доцент

Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка

Bryzhachenko@gmail.com

**СУЧАСНІ ІНТЕР'ЄРНІ АРТ-ОБ'ЄКТИ:
КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ**

У статті досліджено та систематизовано світовий досвід створення інтер'єрних арт-об'єктів. Встановлено, що виготовлення арт-об'єктів спирається не лише на знання з композиції, а й на розуміння особливостей роботи сучасного промислового обладнання, яке застосовують при створенні означених композицій. Виявлено, що використання інноваційних технічних засобів передбачає вміння і навички роботи у спеціальних графічних комп'ютерних програмах та розуміння фізичних і художньо-естетичних властивостей матеріалів.

Ключові слова: арт-об'єкти, арт-дизайн, моделювання, фрезерування.

Наталья Брыжаченко

кандидат искусствоведения, доцент

Сумской государственной педагогический университет им. А. С. Макаренко